

KS. ZDZISŁAW OSSOWSKI, Parafia pw. św. Rocha w Osieku
<https://orcid.org/0000-0002-1577-8902>
zdzislaw.ossowski@gmail.com

HISTORYCZNO-TEOLOGICZNE IMPLIKACJE CHARYZMATU I DZIAŁALNOŚCI AUGUSTIANÓW

STRESZCZENIE: Problematyka przedstawiona w niniejszym artykule jest próbą rozwiązania dość zawiłych zagadnień ikonograficznych, związanych z przedstawieniami Matki Boskiej Paskowej (Pocieszenia). U podstaw odczytania sensu, jak i bogatej treści teologicznej tych wizerunków leży zasadnicza trudność, polegająca na rzadkim występowaniu ich w tradycji i kulturze religijnej na terenie Polski. O wiele częściej obrazy o tej tematyce można spotkać poza Polską, szczególnie w krajach basenu Morza Śródziemnego. Wszędzie tam, gdzie zakładane były klasztory i ośrodki duszpasterskie przez zakon Augustianów-Eremitów, tam też znaleźć można przedstawienia – zarówno obrazy, jak i figury Matki Boskiej Paskowej (Pocieszenia). Kluczem do zrozumienia treści obrazu jest znajomość różnego rodzaju doktryn i charyzmatów zakonu, które wyrosły z reguły św. Augustyna, tradycji, historii oraz teologii rozwijanej przez wybitnych przedstawicieli – uczniów i naśladowców ich założyciela.

Autor w mniejszym stopniu zajmuje się genezą powstania eremickich wspólnot czy procesem ich jednoczenia, a nieco szerzej omawia implikacje mariologiczne oraz kult wyjątkowych i znaczących dla zakonu świętych. Ich życie bowiem wpłynęło zasadniczo na ikonografię Matki Boskiej Paskowej. Są wśród nich: św. Monika, św. Augustyn a w późniejszym okresie także św. Mikołaj z Tolentino. Połączenie tych osób z Matką Boską wręczającą pasek rzemienny ma swoją tradycję biblijną oraz uzasadnienie teologiczne. Można je odczytać w połączeniu z dwiema prawdami teologicznymi: Niepokalanym Poczęciem Najświętszej Maryi Panny oraz z nauką o świętej niewoli.

SŁOWA KLUCZOWE: Matka Boska Paskowa (Pocieszenia), św. Monika, św. Augustyn, św. Mikołaj z Tolentino, Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny, święta niewola.

HISTORICAL AND THEOLOGICAL IMPLICATIONS OF THE AUGUSTIANS CHARISMA AND ACTIVITY

ABSTRACT: The article attempts to resolve complicated iconographic issues connected with the images of Our Lady of the Girdle (of Consolation). What makes it difficult to reconstruct the ideas and rich theological content of those images is their rare occurrence in Poland. Such images are much easier encountered outside Poland, in the Mediterranean area in particular. In all locations where Augustinian Hermit monasteries and other spiritual centres of the Augustinians were founded, the images of Our Lady of the Girdle (of Consolation) can be observed. A key to understand a message of such images are different doctrines and charisma of the Order, whose

roots lay in the St. Augustine rule, tradition, history and theology developed by eminent representatives –followers of the founder.

The author deals less with the sources of hermit communities or the process of their unification, more caring about Marian theology implications and cult of exceptional Saints important to the Order. Their lives had fundamental influence on the iconography of Our Lady of the Girdle. Those Saints are: Monica, Augustine, later also Nicolas of Tolentino. Those Saints shown together with Our Lady handing the Girdle has both its biblical tradition and theological justification. They should be read together with two theological truths: the Immaculate Conception of the Virgin Mary and the holy bondage.

KEYWORDS: Our Lady of the Girdle (of Consolation), St. Monica, St. Augustine, St. Nicolas of Tolentino, Immaculate Conception of the Virgin Mary, holy bondage.

Translated by Aleksander Masłowski

1. Stan Badań

Zakon Augustianów-Eremitów pojawia się w literaturze polskiej dość rzadko. Opracowania dotyczące tego zgromadzenia w porównaniu z innymi zakonami nie cieszyły się zbyt dużym zainteresowaniem historyków. Stąd niewiele mamy opracowań na temat jego powstania, fundacji założycielskich, życia gospodarczego, struktur wewnątrz zakonnych, duchowości czy teologicznego rozumienia charakterystycznych pojęć związanych z kultem, jego genezą i założeniami, które przynależą do misji i posłannictwa zakonnego.

Z prac przedwojennych autorów należy wymienić podstawowe opracowanie o Grzegorza Utha (1872-1941), niemieckiego augustianina, historyka, który w 1908 roku pełnił w Krakowie funkcję przeora. W tym czasie odrestaurował kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej i św. Małgorzaty¹. Jego dzieło: „*Szkic historyczno-biograficzny zakonu augustiańskiego w Polsce*” (Kraków 1930) należy do podstawowej literatury obejmującej historyczny rys poszczególnych ośrodków zakonnych tego zgromadzenia w Polsce. Duży wkład w rozwiązanie wielu problemów historycznych dotyczących konwentów augustiańskich w Polsce wniosły cenne prace Zofii Kratochwil². Spora ich część

¹ S. Tyłus, *Uth Grzegorz OESA*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. XIX, pod red. E. G i l e w i c z a, Lublin 2013, kol. 1436, – dalej cyt. jako EK.

² Z. Kratochwil, *Augustianie w Chojnicach (1356-1819)*, [w:] „Rocznik Gdański”, t. 49, (1989), z. 1, s. 23-50; T a ż, *Augustianie w Ciechanowie (1356-1864)*, [w:] „Studia Płockie”, t. 24, (1996), s. 151-166; T a ż, *Augustianie w Warszawie. Kościół i klasztor Świętego Marcina*, [w:] „Warszawskie Studia Teologiczne”, (1994), nr 7, s. 191-216; T a ż, *Augustianie w metropolii lwowskiej od końca XIV do połowy*

ma charakter monograficzny, poparty rzetelnymi studiami i kwerendą archiwalną. Ponadto konwenty augustiańskie budziły ciekawość innych badaczy. Warto wspomnieć pracę Gabrieli Wąs³ o mendykantach na średniowiecznym Śląsku, jak również publikację Adalberto Kunzelmana na temat bawarskiej prowincji augustianów – eremitów, której zasięg terytorialny obejmował klasztory zarówno śląskie jak i polskie⁴. Augustianie doczekali się również opracowań syntetycznych, jaką jest chociażby obszerna publikacja Mariana Biskupa⁵, uwzględniająca konwenty rozsiane w państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach. Nie brak również, szczególnie w ostatnim czasie, opracowań analitycznych, koncentrujących uwagę badaczy na jednym konwencie⁶, jego początkach i dziejach. Wymienione wyżej publikacje koncentrują się na problemach ściśle historycznych, na genezie powstania zakonu, konwentu, jego ekspansji na Europę, na historii poszczególnych wspólnot, ich problemach lokalizacyjnych, gospodarczych, stosunku do władz lokalnych, spraw sądowych, jak też personalnych, uwzględniających charakter dyscypliny i reguły zakonnej, problemach z lokalną władzą, w zależności od epoki i uwarunkowań politycznych. O wiele mniejszą uwagę wymienieni badacze przykładają do spuścizny duchowej zakonu, który przecież, jak wszystkie inne wielkie zgromadzenia, posiadał swój charyzmat i duchowość, która przetrwała pomimo tego, że po konwencie pozostało niewiele bądź prawie nic, gdyż uległ on rozpadowi w wyniku reformacji lub uległ kasacie.

XIX wieku, [w:] „Roczniki Teologiczne”, t. 42, (1995), z. 4, s. 67-103; T a ż, *Augustianie na Mazowszu (1356-1864)*, [w:] „Archiwa – Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 69, (1998), s. 415-447; T a ż, H. I. S z u m i ł, *Kwerenda i praca badawcza nad genealogią rodu Piechowskich oraz historią niektórych klasztorów zakonu augustianów i kapucynów*, [w:] „Archiwa – Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 72, (1999), s. 9-21; T a ż, *Sanktuarium maryjne w Orchówku nad Bugiem. Parafia augustiańska w latach 1610-1864*, [w:] „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”, t. 52, (1993), nr 3, s. 96-121.

³ G. Wąs, *Zakony mendykantkie na średniowiecznym Śląsku*, [w:] „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, t. 53, (1998), s. 415-434.

⁴ A. K u n z e l m a n n, *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. t. III. Die Bayerische Provinz bis zum Ende des Mittelalter*, Würzburg 1972, s. 51-84.

⁵ M. B i s k u p, *Średniowieczna sieć klasztorów w państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach (do 1525)*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*, pod red. H. G a p s k i, J. K ł o c z o w s k i, Lublin 1999, s. 49-70.

⁶ T. M. T r a j d o s, *Augustianie w Brześciu Litewskim pod panowaniem rosyjskim*, [w:] „Hereditas Monasteriorum”, t. 5, (2014), s. 13-25; M. A. K l e m e Ń s k i, *Klasztor Augustianów-Eremitów w Sierakowie nad Wartą (XIV-XV w.)*, [w:] „Nasza Przyszłość”, t. 122, (2014), s. 5-13.

Fot. 1. Matka Boska Paskowa ze św. Augustynem i Moniką.
Cesena, kościół św. Augustyna, mal. Giuseppe Milani

2. Implikacje historyczne

Geneza powstania OO. Augustianów-Eremitów ma swoją długą historię. Reguła świętego Augustyna, który zmarł w 430 roku, znalazła wielu naśladowców, często rozproszonych w różnych miejscach i pod różnym przywództwem. Jej rozpowszechnienie przypada na wiek XI, XII i XIII. Pustelniczy tryb życia zakonników augustiańskich możemy datować dopiero od 1256 roku⁷. Wcześniej wiele grup eremickich opierało swoje życie zakonne na różnych wersjach reguły, niekoniecznie mających znamiona życia pustelniczego. Do najważniejszych zgromadzeń eremickich, które z czasem połączyły się w kongregacje należały:

- eremici toskańscy Świętej Trójcy, zatwierdzeni w 1243 roku przez papieża Innocentego IV *bullą Incubuit nobis*,
- jambonici, założeni w 1209 roku przez Jana Dobrego. Regułę świętego Augustyna nadał im w 1240 roku papież Grzegorz IX,
- brettyni, nazywani tak od swej pierwszej pustelni w Brettino koło Fano. Im również regułę świętego Augustyna nadał papież Grzegorz IX w 1234 roku,
- wilhelmici, wywodzący się od Wilhelma z Malewalu, który od 1155 roku prowadził życie pustelnicze w dolinie Malewalu koło Sieny. Papież Grzegorz IX nadał im regułę świętego Benedykta,
- bracia pokutnicy Chrystusowi, zwani także workowcami, zatwierdzeni zostali przez papieża Innocentego III.

Do zjednoczenia podzielonych, niekiedy skłóconych ze sobą zakonów doszło w Rzymie z inicjatywy papieża Aleksandra IV w pamiętnym roku 1256. Zebrani w klasztorze S. Maria del Popolo przedstawiciele poszczególnych wspólnot eremickich, wyrazili akceptację dla papieskiej inicjatywy i odtąd wszystkie zgromadzenia połączone zostały w jeden zakon Pustelników świętego Augustyna żyjących odtąd

⁷ J. K. Wietz, P. Bohmann, *Rys historyczny Zgromadzeń Zakonnych obojga płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw*, tłum. B. P. Szymański, t. 1, *Zakony Męskie*, Warszawa 1848, s. 102-106; F. M., *Augustianie*, [w:] *Encyklopedia Kościelna podług Teologicznej Encyklopedji Wettera i Welkego...*, t. 1, Warszawa 1873, s. 483-487; L. Rogulski, *Augustianie*, [w:] *Encyklopedia Powszechna*, t. 2, Warszawa 1860, s. 441-444; E. Sokółowski, *Augustianie-Eremitci*, [w:] EK, t. 1, pod red. F. Gryglewicza, R. Łukaszyka, Z. Sułowskiego, Lublin 1985, kol. 1073-1075.

pod jedną regułą tegoż doktora Kościoła. Zawarta 1 marca 1256 roku unia została potwierdzona bullą papieża Aleksandra IV *Licet Ecclesiae* dnia 9 kwietnia tegoż roku. Augustianie nie byli natenczas zakonem żebraczym. Dokonało się to później na skutek częstego opuszczania eremów przez zakonników w celu głoszenia kazań po miastach i zakładania w nich klasztorów oraz przyjmowania od ludzi dobrowolnych ofiar na swoje utrzymanie. Papież Bonifacy VIII bullą *Inter-solicitudines* z dnia 16 stycznia 1303 roku zaliczył augustianów do zakonów żebraczych, dając im ponadto prawo przyjmowania zapisów. Na długo przed Soborem Trydenckim (1545-1563) zakon przeżywał trudne chwile. W latach 1348-1350 zakon zdziesiątkowała epidemia dżumy, podczas której zmarło 5 tys. zakonników. Wielkie szkody moralne wyrządziła schizma zachodnia, która podzieliła zakon w 1378 roku na dwie obediencje. Następną klęską były wojny husyckie (1419-1434), podczas których zniszczono prawie wszystkie klasztory w Czechach, kilka w Austrii i Saksonii, a w końcu wystąpienie augustianina Marcina Lutra, które począwszy od 1517 roku destrukcyjnie wpłynęło na morale współbraci zakonnych wobec kwestionowania przez niego nawet sensu istnienia klasztorów⁸.

3. Implikacje mariologiczne i postaci świętych

Duchowym dziedzictwem augustianów – eremitów był kult maryjny, który przetrwał w wielu ośrodkach, mimo że jego propagatorzy zniknęli z obszaru oddziaływania duszpasterskiego. W połowie XVIII wieku na terenie Polski znajdowały się 23 kościoły augustiańskie. Dziesięć z nich nosiło wezwanie i tytuł Matki Boskiej: 5 – z nich istniało pod wezwaniem Matki Boskiej Pocieszenia, 3 – Matki Boskiej Wniebowzięcia, 1. – Siedmiu Bolesci Maryi i 1. – Nawiedzenia.

Augustianie-eremici obdarzali Matkę Boską szczególnym kultem. Podobnie jak inne zakony (na przykład dominikanie, którzy szerzyli kult Matki Boskiej Różańcowej, czy karmelici propagujący kult Matki Boskiej Szkaplerznej), tak augustianie oddawali cześć również wizerunkom Matki Boskiej Pocieszenia, tzw. Paskowej. Jej kult rozwijał się szczególnie poprzez Arcybractwo Paskowe Matki Boskiej Pocieszenia. Powstało ono w wyniku połączenia dwóch odrębnie działających bractw.

---

⁸ E. Sokołowski, *Augustianie-Eremiti*, EK. dz. cyt. kol. 1074.

Fot. 2. Matka Boska Paskowa ze św. Augustynem i św. Moniką. Corneto, kościół S. Maria di Valverde, mal. Pietro Gagliardi

Pierwsze z nich to Bractwo Paska sięgające historią roku 1446, kiedy to pod wpływem nauk i przykładu życia świętego Mikołaja z Tolentino⁹ ustanowił papież Eugeniusz IV, rozpowszechniając tym samym noszenie czarnego paska skórzanego wśród osób świeckich.

Papież Eugeniusz IV (1383-1447)¹⁰ przy podejmowaniu decyzji kanonizacyjnej św. Mikołaja z Tolentino, z pewnością kierował się względami proceduralnymi, ale nie bez znaczenia był również fakt, że podobnie jak św. Mikołaj wywodził się on z zakonu augustianów-eremitów. Jego decyzja o kanonizacji współbrata zakonnego spowodowała większy prestiż augustianów wśród innych zgromadzeń. Nowo kanonizowany św. Mikołaj z Tolentino słynął w ówczesnym świecie z świętości i cudów, których w momencie kanonizacji Kościół doliczył się aż trzystu i uznał je za interwencję Boga. Papież Eugeniusz IV, ogłaszając św. Mikołaja z Tolentino, był pod ich wrażeniem do tego stopnia, że miał stwierdzić, „*iż od czasów apostołskich, aż do kanonizacji świętego, nie było większego Sługi Bożego w działaniu cudów*”¹¹. Fakt kanonizacji, a co za tym idzie kult św. Mikołaja, który nierozzerwalnie łączył się z noszeniem skórzanego paska wśród jego czcicieli, wpłynął z pewnością na ich liczbę oraz na rozwój liczebny

⁹ Mikołaj z Tolentino urodził się w 1245 roku w Castel Sant'Angelo w Pontano. W wieku 14 lat wstąpił jako oblat do Augustianów-Eremitów w swoim rodzinnym mieście, gdzie przyjął święcenia kapłańskie. Odznaczał się duchem modlitwy, umartwienia, słynął jako spowiednik i kaznodzieja, zwłaszcza w Tolentino, gdzie przebywał od 1275 roku. Zmarł w 1305 r. Kanonizowany został przez papieża Eugeniusza IV w 1446 roku. Przedstawiany jest w habicie augustiańskim, a jego atrybutami są m.in. aniołowie, czaszka, chleb, gwiazda sześcioramienna z wpisanym obliczem ludzkiej twarzy, kielich, krzyż, kuropatwy, lilia bądź uzdrowiona niewidoma.

¹⁰ B. K u m o r, *Eugeniusz IV*, [w:] EK, t. 4, pod red. R. Ł u k a s z y k a, L. B i eń k o w s k i e g o, F. G r y g l e w i c z a, Lublin 1985, kol. 1295.

¹¹ P. G e s z k e, *Źródło Łask Nieprzebrane odpustów od Świętej Stolicy Apostolskiej nadanych Arcy-bractwu Pocieszenia Najświętszej Maryi Panny dla duchownego pożytku wszystkich nabożnych sług Maryi, z różnymi nabożeństwami przykładami, czyli uwagami z Żywotów SS. Pańskich, którzy nabożnie niegdyś pasek maryjański nosili, pod protekcją Wielmożnego Imci X. Adryana Kazimierza Lgocie Lgockiego, kancelarza katedralnego Inflanckiego, proboszcza Bochenskiego, Galszowskiego plebana etc. etc. otworzone*, Kraków 1765, s. 22-23 (błąd numeracji stron); W. J. W e i s s e n b a c h, *Zdrój pociechy, czyli ćwiczenia Pobożne dla osób płci obojej zostających w Arcybractwie „Paska Rzemiennego” Zakonu Braci Pustelników Augustyna świętego ułożone celem pomnożenia chwały Boga w Trójcy Świętej Jedyne go ku czci Najświętszej Maryi Panny Pocieszenia, tudzież na uwielbienie ŚŚ. Ojca Augustyna i Matki Moniki*, Rzeszów 1872, s. 496.

bractw do tego stopnia, że ten sam papież ustanowił dla członków bractwa wiele uposażeń i przywilejów. Zarówno kanonizacja św. Mikołaja z Tolentino, jak i ustanowienie Bractwa Paska zatwierdzone przez papieża Grzegorza III w bulli: *Ad ea ex paterne charitatis*, zostało ogłoszone w bolońskim kościele pod wezwaniem św. Jakuba, odtąd centralnym ośrodkiem kultu maryjnego.

Drugie bractwo Matki Boskiej Pocieszenia, związane jest z tym samym kościołem bolońskim, w którym przez wiele lat posługę sprawował augustianin ojciec Marcin z Verelli. To on był założycielem bractwa Matki Boskiej Pocieszenia w 1495 roku, które szybko osiągnęło swój rozkwit m.in. dzięki kaznodziejskiej pracy jego założyciela. W ten sposób działały obok siebie dwa niezależne bractwa: Bractwo Paska Rzemiennego i Bractwo Matki Boskiej Pocieszenia. Pierwsze z nich było o pół wieku starsze od drugiego. Oba szerzyły kult maryjny, o czym będzie jeszcze mowa.

Generał zakonu OO. Augustianów-Eremitów Tadeusz z Perugii dokonał w 1575 roku połączenia obu bractw. Nowe, na mocy brewe *Curandum est* papieża Grzegorza XIII¹² cieszyło się licznymi przywilejami i odpustami związanymi z kultem maryjnym¹³ i od tej pory

¹² J. War mi ń s k i, *Grzegorz XIII, Ugo Boncampagni (1502-1585)*, [w:] EK, t. 6, pod red. J. Wa ł k u s z a, S. Ja n e c z k a, S. W i e l g u s a, S. F i t y, J. M i s i u r k a, M. R u s e c k i e g o, A. S t ę p n i a, A. W e i s s a, Lublin 1993, kol. 341-342. Był papieżem od 1572 roku i uchodził za jednego z najwybitniejszych papieży XVI wieku. Bolończyk z pochodzenia (tym wyrozumialej podchodził do spraw zakonnych w swoim rodzinnym mieście), prawnik z wykształcenia, uczestnik Soboru Trydenckiego, którego postanowienia wprowadził w życie już jako papież: rozbudował Kurię Rzymską, sprecyzował zasady dotyczące dyplomacji watykańskiej, zalecał dbałość o formację intelektualną duchownych, wyróżniał się troską o zakony, popierał misje, zwalczał naukę protestantów, wprowadził reformę kalendarza juliańskiego, wydał zmienione przepisy prawa kanonicznego, dokonał reformy śpiewu liturgicznego.

¹³ K. S. M o i s a n, *Matka Boska Pocieszenia*, [w:] *Maryja Orędowniczka wiernych. Ikonografia nowożytnej sztuki kościelnej w Polsce*, pod red. ks. J. S. P a s i e r b a, t. 2, Nowy Testament, Warszawa 1987, s. 133-134, przyp. 5 – powołując się na francuskiego historyka A. S a g e, *La doctrine et le culte de Marie dans la famille augustininne*, [w:] *Maria. Etudes sur la Sainte Vierge*, pod red. H. D. M a n o i r, t. 2, Paris 1952, s. 706 nn – podaje, że „założone w 1446 roku bractwo paskowe, zostało zespolone z założonym w 1495 roku bractwem Matki Boskiej Pocieszenia dopiero w 1622 roku”. Natomiast o zjednoczeniu obu bractw przez Grzegorza XIII wspominają XVIII-wieczni autorzy: A. K l u z i e w i c z, *Moc nierozzerwana Siedmiu Zbawiennych więzów w Pasku Rzemienym Przenajświętszej Maryey Pocieszenia zawarta: żądze ciała, y skłonne do złego zmysły ludzkie niewiedomie wiążąca, y od siedmiu śmiertel-*

nosiło nazwę: Bractwa Paska Rzemiennego Matki Boskiej Pocieszenia¹⁴, a także Bractwa Świętej Moniki lub Świętego Augustyna¹⁵. Autor XVIII-wiecznego opracowania ks. Piotr Geszke¹⁶, augustianin, twierdzi, że na mocy bulli Grzegorza XIII z dnia 15 stycznia 1575 roku¹⁷ wspomniany papież „*każał świętych Patronów Bractwa Paska malować*”¹⁸, zaś w kolejnej bulli, wydanej rok później udzielił „*najprzewielebniejszym Oycom Generalom całego Zakonu Pustelników S.O. Augustyna, podobne Bractwa y na inszych miejscach po całym świecie ustanawiać*”¹⁹.

Arcybractwo Paskowe Matki Boskiej Pocieszenia od samego początku istnienia miało trzech świętych patronów: św. Monikę²⁰, św. Augustyna²¹ i św. Mikołaja z Tolentino. To tych świętych Arcybractwo

nych grzechów utrzymująca; Siostram, Braci Paska Rzemiennego, w świętobliwych tygodniennych uwagach, oraz z powinnościami Brackimi y Indulgencyami od Świętey Stolice Apostolskiej pozwolonemi, Kraków 1718. Podobnego zdania jest P. Geszke, *dz. cyt.*, który twierdzi, że bulla połączeniowa papieża Grzegorza XIII uwzględniała w 1575 roku owo zjednoczenie obu bractw. Tego samego zdania jest W. J. Weissenbach, *dz. cyt.*, s. 496; por. E. Zaroś, *Pocieszenia Matka Boża*, [w:] E.K, t. 15, Lublin 2011, kol. 910 – podaje datę zjednoczenia bractw w roku 1579 jako prawdopodobną, dopuszcza również rok 1622 jako opinię „niektórych historyków”; J. Kowalczyk, *Augustianie-Eremita*, [w:] E.K, t. 1, Lublin 1985, kol. 1079, (cytowana K. S. Moisan, pomija informację z EK i błędnie podaje rok wydania tego dzieła, które okazało się w 1985 r. a nie jak to chce autorka w 1973r.).

¹⁴ R. Prejs, *Paskowe Bractwa*, [w:] EK, pod. red. E. Gigitelwicz, t. 14, Lublin 2010, kol. 1439-1440.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ P. Geszke, *dz. cyt.* przyp. 20.

¹⁷ Tamże, s. 22.

¹⁸ Tamże, s. 23 (strona błędnie oznaczona jako 32).

¹⁹ Tamże.

²⁰ Św. Monika urodziła się około 332 roku w Tagaście (Afryka Północna), w rodzinie chrześcijańskiej. Była żoną Patrycjusza, wzorową małżonką, matką św. Augustyna. Zmarła w Ostii w 387 roku. Przedstawiana jest w stroju wdowy, niekiedy w nawiązaniu do tworzenia zakonów przez jej syna – w stroju augustianki. Jej atrybutami są: księga, krzyż i różaniec – symbole nieustannej modlitwy, jaką święta zanosila do Boga w intencji nawrócenia syna św. Augustyna. Łzy – symbol zatroskania i cierpień świętej z powodu złego życia syna.

²¹ Św. Augustyn urodził się w 354 r. w Tagaście (obecnie Suk Achraz w Algierii). Retor i zwolennik manicheizmu. Po nawróceniu i chrzcie z rąk św. Ambrożego (387 r.), teolog i pisarz, apologeta i gorący przeciwnik manicheizmu, donatyzmu i pelagianizmu, biskup Hippony od 396 r. Inicjator życia wspólnotowego kapłanów. Po jego śmierci w oparciu o pisma i wypowiedzi świętego ułożono normy życia wspólnotowego dla kapłanów, co dało początek Regule św. Augustyna. Zmarł w 430 r.

czy i uwielbia jako swych osobliwych Patronów²². Cieszyło się ono rozlicznymi przywilejami i odpustami, których nie oszczędzali mu poszczególne papieże, o czym będzie jeszcze mowa. Noszony przez członków Arcybractwa skórzany czarny pasek miał przypominać o gotowości służby Bogu w każdym momencie życia. Wzorem cnót, do których dążyć ma chrześcijanin, jest Maryja. Noszenie paska rzemiennego było godłem i znakiem wybrania do służby Maryi, które należało odczytywać jako szczęście i duchowy zaszczyt. Taka wiara i ufność w Matkę Boga powoduje, że jej wyznawcy w różnych złych okolicznościach życiowych, mogą liczyć na Jej pociechę i ratunek. Dzięki noszeniu świętego paska są chronieni od wielu nieszczęść: *„Od niechybnej zguby, w czasie powodzi od zatonięcia, w wojnie od miecza i kuli, w pożarach od ognia, w morowej zarazie od chorób i śmierci”*²³.

Historia rzemiennego paska Maryi ma swoją dwojaką genezę. Należy ona bowiem do istoty zrozumienia kultu maryjnego w wydaniu augustianów-eremitów. Kult ten przybliży wartości ideowe propagowane przez zakon, wskazuje na jego głębię, specyfikę, wyjątkowość; wokół niego zbudowane jest całe duszpasterstwo – pastoralne życie. Jego propagatorami byli słynni papieże i uczeni: teologowie i filozofowie, mistycy i asceci tacy jak: Juan Bautista de Lezana²⁴,

---

w Hipponie. Przedstawiany jest najczęściej w stroju biskupim, a jego atrybutami są: anioł mówiący do ucha świętego, ponadto dewiza: cor caritate divina sagitatum (serce miłością Bożą przebite), dziecko przelewające wodę z morza, grupa uczniów, księga lub zwój, serce (przeszyte strzałami lub płomieniami). Wyobrażenie dziecka przelewającego wodę z morza do kałuży nawiązuje do wizji świętego, podczas której zrozumiał niemożność zgłębienia tajemnicy Trójcy Świętej. Tak jak niemożliwym jest, aby dziecko przelało wodę z morza do kałuży, tak niemożliwe jest, aby człowiek ogarnął swym umysłem i wyjaśnił innym sprawy Boże. Anioł, oznacza natchnienie. Grupa uczniów to kapłani, którzy pod przewodnictwem swojego biskupa, żyjąc wspólnotowo doskonali życie duchowe, zgłębiają wiedzę, by owocnie posługiwać wiernym. To także nawiązanie do pierwszej wspólnoty kanonickiej, założonej przez św. Augustyna. Księga oznacza mądrość, którą odznaczał się święty i jego działalność pisarską – jest jednym z czterech wielkich łańskich Doktorów Kościoła. Serce płomieniste to symbol gorliwości świętego w głoszeniu Królestwa Bożego i pobożności. Przebite strzałą serce oznacza skruchę, żal za grzechy i miłość.

²² P. G e s z k e, *dz. cyt.*, s. 497.

²³ Tamże, s. 497-498.

²⁴ Juan Bautista de Lenzana, ur. 23 XI 1586 r. w Monachium, zm. w Rzymie 29 III 1659 r., wybitny hiszpański teolog karmelitański. Oprócz zaszczytnych godności z zakonie prowadził katedrę metafizyki w Sapienza, współpracował z papieżami:

George Gobat²⁵ czy Wilhelm Gumpfenberg²⁶, którzy swymi dziełami nie tylko rozpowszechniali kult Matki Boskiej, ale i przybliżali duchowość z nim związaną. Szczególnie ostatni z wymienionych autorów promuje osobliwe przywileje i odpusty przypisane kultowi Matki Boskiej Pocieszenia, jak i bractwom paskowym. Po zatwierdzeniu ich przez papieża Grzegorza XIII w 1575 r., kult ten szybko rozpowszechnił się szczególnie w Europie, wszędzie tam, gdzie augustianie-eremici zakładali i prowadzili swoje ośrodki duszpasterskie.

Wspomniany wyżej pasek rzemienny posiada dwie niezależne od siebie tradycje. Obie odnoszą się do kultu Matki Boskiej Paskowej. Pierwsza z nich nawiązuje do św. Tomasza Apostoła, który nie był obecny w czasie zaślęcia Maryi, gdyż spóźnił się na ten moment do Jerozolimy. Kiedy przybył, kazał otworzyć Jej grób, chcąc kontemplować ciało Matki Boskiej. Okazało się, że w środku grobu był tylko pasek, który z czasem stał się w chrześcijaństwie przedmiotem szczególnej czci.

Druga tradycja łączy początki kultu Matki Boskiej Paskowej z osobą św. Moniki, matki św. Augustyna. Ta, która po śmierci swojego męża Patrycjusza przeżywała z jednej strony udrękę wdowieństwa, a z drugiej utrapienie z powodu duchowego zagubienia swojego syna Augustyna, zwracała się w ustawicznych modlitwach do Matki Boskiej, prosząc ją o pociechę w owych strapieniach. Prosiła nie tylko o ulgę, ale również o odpowiedź, jak Maryja ubierała się po śmierci Józefa, chcąc również w tej kwestii upodobnić swoje życie do życia Matki Boskiej. Widzimy tu zależność obu kobiet, konotację sytuacyjną żałoby i przygnębienia po śmierci. Pragnienie św. Moniki zostało spełnione.

Urbanem VIII i Innocentym X. Zajmował się również kultem maryjnym („*Maria patrona*” – Rzym 1648 czy „*Liber apologeticus pro Immaculata Conceptione*” – Madryt 1616).

²⁵ George Gobat, ur. w Charmoilles, diec. Bazylei, obecnie Doubs, 1 VII 1600 r., zm. 23 III 1679 r., francuski teolog jezuicki, profesor we Fryburgu Szwajcarskim nauk sakralnych, teologii moralnej w Monachium, Halle, Ratyźnie i Konstancji.

²⁶ Wilhelm Gumpfenberg, ur. 17 VII 1609 r. w Monachium, zm. 8 V 1679 r. w Innsbrucku, bawarski jezuita i teolog. Jest autorem opracowań wielu rzymskich kościołów. Jego życiowym dziełem jest „*Atlas Marianus*” – katalog wizerunków Matki Boskiej, które powszechnie uznawano za obrazy cudowne. Pierwsze wydanie cudownych wizerunków Matki Boskiej obejmowało wraz z opisem 100 obrazów (1657-1659), by w ostatecznej wersji dzieła objąć 1200 wizerunków (1672 r.). Jest znaczącym autorem prac o charakterze historycznym i mariologicznym.

Fot. 3. Matka Boska Paskowa ze świętymi: Augustynem, Moniką, Anną, Mikołajem z Tolentino, Tomaszem z Villanuevy i Joachimem, Genua. Biały Pałac, mal. Lorenzo De Ferrari

Ukazała jej się Maryja w czarnej sukni, przepasanej skórzanym paskiem. W czasie objawienia św. Monika miała także usłyszeć zachętę z ust Maryi, że osoby, które będą się podobnie ubierały i Ją naśladowały, otrzymają gwarancję opieki i pociechy. W wizji świętej Moniki zawarta jest w pełni idea prozelityzmu, która wkrótce objawi się, kiedy św. Augustyn postanowi poświęcić swoje życie Bogu i dostosuje swój i współbraci habit do wskazań, jakie przekaże mu jego matka. Zarówno czarna suknia zakonna, jak i skórzany pasek zostały odnotowane już w 1253 roku za papieża Innocentego IV, a w 1255 za papieża Aleksandra IV. Tradycja ta sięgająca początków zakonu augustianów zorganizowanych – jak wcześniej była o tym mowa – w 1256 r. jako zakonu żebraczego, miała podkreślać „szlacheckość” wyboru swojego stroju – habitu, wyprowadzając jego genezę od uwarunkowań samej Matki Boskiej²⁷.

Pasek rzemienny, jako element stroju, znany był już w czasach rzymskich. Miał wskazywać na pewien związek, na pewną zależność, na relację podporządkowania, ale również na pewną ciągłość, na protekcję czy opiekę. W omawianym kontekście chodzi o opiekę Matki Boskiej, która patronuje ludzkim cierpieniom; z nich wyprowadza i w nich pociesza. Dla członków Paskowego Bractwa Matki Boskiej Pocieszenia, którzy codziennie odmawiają tzw. „koronkę”, pasek jest interpretowany jako człowieczeństwo Chrystusa, który z miłości przelał własną Krew za swoje stworzenie. Nosić pasek tzn. mieć świadomość odkupieńczej śmierci Chrystusa oraz nosić w pamięci oblicze Odkupiciela i Zbawiciela człowieka. Pasek dla jego czcicieli w codziennym życiu miał wskazywać zgodną z Ewangelią postawę naśladowania Chrystusa i zachowywania w życiu zasad zgodnych z wolą Pana²⁸

W przedstawieniach ikonograficznych Matki Boskiej Pocieszenia częste są obrazy, na których zazwyczaj w chmurach, wśród aniołów siedzi (na tronie) Maryja z Dzieciątkiem na ręku (fot. 1). Nie ma na sobie ciemnego stroju, w większości przedstawień kolor Jej szat jest niebieski, a suknia różowa. W kolorze czarnym lub brązowym, nazwijmy go pokutnym, ukazany jest sam pasek, który Ona ofiaruje wiernym.

---

²⁷ Por. A. Trape', *Madonna della consolazione detta anche della Cintura*, [w:] <http://www.cassiciaco.it/navigazione/monachesimo/devozioni/mariana/trape/cintura/.html> – stan na 1.10.2021 r.

²⁸ Por. http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/tematiche/verGINE/03_cintura.html – autor niepodpisany, stan na 1.10.2021 r.

Nie występuje sama. W wielu obrazach w rozdawnictwie paska pomaga Jej Syn i aniołowie. Inne kompozycje dopełniają dwaj (fot. 2), trzech lub większa ilość świętych (fot. 3), niekiedy i donatorów (fot. 4). Świętymi towarzyszącymi przedstawieniom Matki Boskiej Paskowej są: święta Monika, święty Augustyn i święty Mikołaj z Tolentino, od którego wzmógł się ilościowy przekaz obrazów tego typu. Bywają również przedstawienia Matki Boskiej Paskowej, która oprócz towarzystwa św. Moniki, św. Augustyna, św. Mikołaja z Tolentino cieszy się towarzystwem innych świętych, np. towarzystwem św. Rocha, św. Sebastiana, św. Małgorzaty itd. (fot. 5). Nie brak także przykładu zbiorowego uczestnictwa świętych wraz z fundatorami czy donatorami dzieła. Warto zaznaczyć, że ikonografia Matki Boskiej Paskowej w wielu przypadkach przypomina ikonografię Matki Boskiej Różańcowej (z tą różnicą, że Ta rodzi nie pasek, a różaniec, który w pierwszym rzucie oka można pomylić). Podobnie jak w przypadku Matki Boskiej Pompejańskiej, Matka Boska Paskowa – jak to widzimy – często przedstawiana jest między świętymi obojga płci.

Pasek rzemieenny w przedstawionych wizerunkach ma swoje uzasadnienie historyczne, które związane jest z postawą generała augustianów Gerarda z Rimini (zm. 1443 r.), który jako pierwszy otrzymał od biskupa Osimo Andrei Montecchio władzę ustanawiania bractw paskowych już w dniu 14 sierpnia 1439 r. na mocy dekretu: „*Solet pastoralis Sedes*”²⁹. Przypisywane powstającym bractwom liczne odpusty powodowały szybki rozwój augustiańskiego kultu, którego siedzibą była od początku do 1922 r. Bolonia, a od tego roku jest nią kościół Sant’ Agostino w Rzymie³⁰.

4. Implikacje biblijne

Koneksje biblijne rzemieennego paska sięgają prehistorii biblijnej (Rdz 3,1-24) i sytuacji, w której znaleźli się pierwsi rodzice Adam i Ewa bezpośrednio po dokonaniu grzechu pierworodnego, kiedy okazało się,

²⁹ Por. G. M. C a v a l i e r i, *La S. Cintura di Maria*, Milano 1737.

³⁰ A. M. G i a c o m i n i, *L’ Ordine Agostiniano e la devozione alla Madonna*, [w:] *Sanc-tus Augustinus Vitae spiritualis magister*. Settimana internazionale di spiritualità agostiniana. Roma 22-27 Ottobre 1956, t. II „Analecta Augustiniana”, Roma 1956, s. 110; por. F. M a z z o l a, *De Beata Virgine disputationes historic – theologicae*, Roma 1845, s. 449.

że są nadzy – splekli więc gałązki figowe i zrobili sobie przepaski na biodra (Rdz 3,7). Interwencja Boga polegała natomiast m.in. na tym, że „*sporządził dla mężczyzny i dla jego żony odzienie ze skór i przyodział ich*” (Rdz 3,21)³¹. Geszke podaje, że według nauki św. Augustyna owe odzienia ze skór miały przypominać pierwszym rodzicom o śmierci „*na którą zasłużyli*”. Autor łączy owe wydarzenie z grzechem pożądlivosti, czyli skłonności do grzechu, a sam pasek miał być upomnieniem Boga³².

Rozpoznawalność biblijnych postaci, od których zaczerpnięta została idea paska rzemiennego prowadzi nas do jednego z najśłynniejszych proroków Starego Przymierza, jakim był Eliasz. On również, jak wynika z biblijnego opisu, nosił pas wokół bioder. Znajdujemy go w sytuacji proroczej, kiedy wysłannikom króla Ochozjasza każe zawrócić a samemu królowi przepowiada rychłą śmierć (2Krl 1,6). Zaniepokojony król pragnie poznać proroka, którego opisują zwiadowcy tak: „*był to człowiek w płaszczu z sierści i pasem skórzany przepasany dookoła bioder*” (2Krl 1,8)³³.

O noszeniu pasa rzemiennego dowiadujemy się również od innych postaci biblijnych. Ostatni prorok Starego i pierwszy Nowego Testamentu Jan Chrzciciel odnotowany jest na kartach Pisma Świętego u dwóch ewangelistów – św. Mateusza (Mt 3,4) i św. Marka (Mk 1,6). Pierwszy z wymienionych ewangelistów opisuje Jana Chrzciciela tak: „*Sam zaś Jan nosił odzienie z sierści wielbłądziej i pas skórzany około bioder...*”. Drugi prawie identycznie powielił opis ubioru Jana Chrzciciela w kontekście jego misji – pojawienia się na pustyni z orędiem nawrócenia (pokuty) za grzechy i ich odpuszczenia oraz z misją udzielenia chrztu w rzece Jordan Chrystusowi (por. Mk 1,1-5). „*Jan nosił odzienie z sierści wielbłądziej i pas skórzany około bioder*” (Mt 1,6)³⁴.

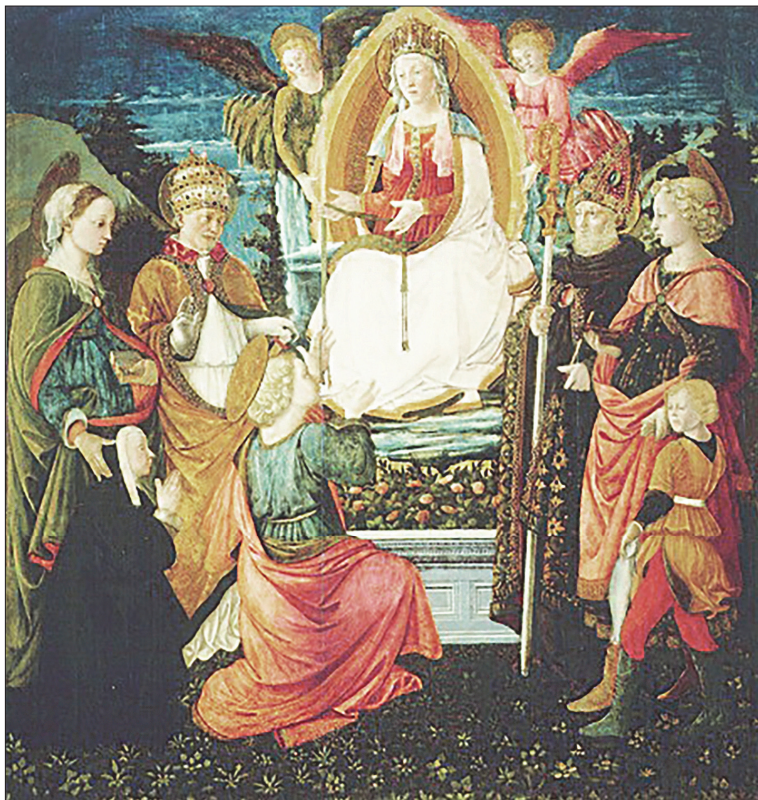
³¹ Wszystkie cytaty z Pisma Świętego zaczerpnięte zostały z Biblii Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich. Wydane trzecie poprawione, Poznań-Warszawa 1980 – cytuję dalej jako Biblia Tysiąclecia.

³² P. G e s z k e, *dz. cyt.*, s. 2-3.

³³ Tamże, co prawda autor wspomina o relacji króla Ochozjasza z Eliaszem, ale bez podania źródła, pozostaje na wymienieniu obu nazwisk i opisie ubioru Eliasza.

³⁴ Tamże, s. 4-5, autor nie przywołuje odniesień do Pisma Świętego, tylko je opisuje.

Fot. 4. Matka Boska Paskowa ze świętymi i donatorami.
Prato, Galeria Miejska, wcześniej, Klasztor OO. Augustianów
Santa Margherita, mal. Filippo Lippi

Można mówić o powszechności noszenia paska przez ówczesnych ludzi. Zazwyczaj pełnił on rolę funkcyjną, mianowicie podtrzymywał fałdy tuniki, ułatwiając w ten sposób poruszanie się szczególnie przy pracy³⁵. Pas miał oprócz znaczenia praktycznego również i znaczenie przenośne, symboliczne. Być przepasanym pasem oznaczało, że człowiek jest w pełni przygotowany do pełnienia konkretnych zadań, spełnienia misji³⁶. Człowiek opasany jest osobą zadaniową, związaną konkretnie z poleceniem, rozkazem kogoś, jest pełniącym i wypełniającym czyjąś wolę. To człowiek posłany w określone miejsce, w określonym czasie, do określonych ludzi z jasno sprecyzowanym przesłaniem. Nie bez znaczenia w naszych rozważaniach na temat paska rzemiennego jest przywołanie tej symboliki, która osobom noszącym go nakazuje być do czegoś gotowym, pilnować swego stroju, być czujnym (por. Łk 12,35)³⁷.

W Nowym Testamencie kontynuowana jest symbolika pasa. Ów pas najbardziej jest widoczny w przepasaniu bioder Chrystusa. Nie chodzi w tym wypadku tylko o symboliczny i praktyczny wymiar przepasania, ale połączony on jest z postawą służby, pomocy każdemu, kto pragnie naśladować Mistrza. Pas więc wyraża nie tylko postawę czujności wobec drugiego człowieka, ale nakazuje wobec niego służbę, która jest gwarantem zbawienia świadków i naśladowców Chrystusa. Ma to wymiar eklezjologiczny, mówiący o roli i zadaniach wszystkich Jego wyznawców. Opisane wydarzenie z wieczernika zawarł w swojej Ewangelii św. Jan, w której opisuje scenę umycia nóg, gdy Chrystus „wstał od wieczerzy i złożył szaty. A wzięwszy prześcieradło nim się przepasał. Potem nalał wody do miednicy. I zaczął umywać uczniom nogi i ucierać prześcieradłem, którym był przepasany” (J 13,4-8). Opis ten nie tylko zawiera zwyczaj, ale także przesłanie. Jest nim pokora i służba miłości dla tych, którzy „powinni sobie nawzajem umywać nogi” (J 13, 14). Jest on istotą chrześcijaństwa szczególnie dla tych, którzy przepasują swoje biodra rzemieniem paskiem.

³⁵ X. L é o n - D u f o u r, *Słownik Nowego Testamentu*, przekład i opracowanie polskie bp K. R o m a n i u k, Poznań 1998, s. 465-466.

³⁶ Tamże, s. 466.

³⁷ „Niech będą przepasane biodra wasze i zapalone pochodnie. A wy [bądźcie] podobni do ludzi, oczekujących swego pana, kiedy z uczty weselnej powróci, aby mu zaraz otworzyć, gdy nadejdzie i zakolacze”.

Zwyczaj i tradycja noszenia paska uwidoczniła jest również w sposobie ubierania się apostołów. Istotny jest moment, którego dotyczy ów opis, moment, który w łączności z założeniem pasa nabiera znaczenia hermeneutycznego, warunkuje bowiem fakt i skuteczność zaistniałej sytuacji. Mowa jest o uwięzieniu św. Piotra, który po rozkazie Heroda³⁸, w wyniku którego dokonano się ścięcie głowy Jakuba i jego brata Jana, został aresztowany i uwięziony. Kiedy znalazł się w więzieniu, w noc przed wykonaniem wyroku śmierci, nastąpiła Boża interwencja, uwalniająca go z kajdan i więzienia: „*Przepasz się i włóż sandały – powiedział mu anioł*” (Dz. 12,8)³⁹. Scena ta symbolizuje nagłe przejście z niewoli do wolności. Jest to sytuacja fizycznego uwolnienia człowieka i obrazuje jego stan w momencie, kiedy dokonuje się Boża interwencja. Stąd przed opuszczeniem więzienia św. Piotr zakłada pas, który daje mu wolność.

Niecodzienną sytuację przeżył również św. Paweł, kiedy to w czasie jednej z podróży apostołskich trafił do miejscowości Akko⁴⁰, skąd udał się do Cezarei, gdzie przez pewien czas zatrzymał się w domu Filipa ewangelisty.⁴¹ Do domu tego przybył również z Judei pewien prorok imieniem Agabos⁴², który na oczach domowników „*wziął pas Pawła i związał sobie ręce i nogi*” (Dz. 21,11), wypowiadając do zebranych słowa przepowiedni: „*Tak Żydzi zwiążą w Jeruzolimie męża, do którego należy ten pas i wydadzą go w ręce pogan*”. Znanie są dalsze losy św. Pawła, którego wypowiedziane proroctwo nie powstrzymało od kontynuowania podróży do Jeruzolimy ani nie wystraszyło w dalszym prowadzeniu misji wśród Żydów i pogan. Za skutecznością przepowiedania apostoła stała siła, moc i wola wypełnienia posłannictwa zleconego mu przez Chrystusa, czego symbolem jest noszony przez niego pas.

Geszke twierdzi, powołując się na tradycję bliżej nam nieznaną, że apostołowie otrzymali swoje paski z rąk Matki Boskiej, np. św. Jan, którego pasek przechowywany był w Bawarii. Maryja też po zaparciu się Piotra i zdradzie Judasza odwiedziła apostołów. Piotr zawstydzony dokonany wcześniej czynem zaparcia się Jezusa, zdjął z swoich

³⁸ Chodzi o Heroda Agryppę I, siostrzeńca Heroda Antypasa, wnuka Heroda Wielkiego.

³⁹ Tunikę przewiązywano paskiem, który zdejmowano na noc.

⁴⁰ Dawna nazwa biblijna Ptolemaid.

⁴¹ Nazywany jest ewangelistą, tylko dlatego, że głosił Ewangelię (Por. Ef 4,11; 2Tm 4,5).

⁴² Ten sam prorok przepowiedział głód w latach 44-48, za panowania Klaudiusza, który rządził od 41-54 r. po Chrystusie (Por. Dz. 11,27-30).

bioder pasek i z płaczem założył go na swoją szyję, chcąc w ten sposób otrzymać od Boga odpuszczenie grzechów, natomiast Judasz wpadł w desperację, odrzucił pasek ze słowami proroka Izajasza na ustach: „*Zamiast paska – powróż*” (Iz 3,24)⁴³.

Historia rzemieennego paska, począwszy od Matki Boskiej, poprzez czasy apostołskie, przetrwała m.in. dzięki wspomnianej już wizji św. Moniki, od której przejął ów zwyczaj św. Augustyn, a za nim eremici, żyjący w pierw w rozproszeniu, a później zjednoczeni w jeden zakon augustianów-eremitów, w ten sposób przenosząc tradycję wielowiekową na duchowość swojego maryjnego posłannictwa zakonnego.

5. Implikacje teologiczne

Kiedy analizujemy augustiańską pobożność maryjną i patrzymy na dokonania zakonu na polu kultury i kultu, od razu na pierwszy rzut oka wyróżnia się owa działalność na tle innych zakonów, mających w tym względzie również swoje dokonania. Zwróćmy więc uwagę na dwa aspekty: na kult i na doktrynę zakonu, by jeszcze głębiej zrozumieć założenia ideowe licznie obecnych, szczególnie w kościołach augustiańskich, wizerunków Matki Bożej.

Zacznijmy od chociażby pobieżnego spojrzenia i streszczenia myśli maryjnych według św. Augustyna. Św. Augustyn nie stworzył systematycznego opracowania na temat Matki Boskiej. Niemniej jednak z jego twórczości można uzyskać obraz dość kompletnej doktryny maryjnej. Osadza się ona na następujących tezach:

1. Święty Augustyn broni przed doketami fizycznego macierzyństwa Maryi⁴⁴.
2. Święty Augustyn broni dziewictwa Maryi przed porodem, w jego trakcie i po nim. Ideał dziewictwa bierze swój początek od Maryi. Przed Nią był nieznan.
3. Święty Augustyn twierdzi, że Bóg w Maryi połączył macierzyństwo z blaskiem dziewictwa. W ten sposób Maryja stała się symbolem Kościoła, który jest w duchu taki, jak Maryja w ciele: dziewicą i matką.

⁴³ P. G e s z k e, *dz. cyt.*, s. 6.

⁴⁴ Doketyzm jest herezją chrystologiczną wg której Jezus miałby być Bogiem, ale człowiekiem był tylko pozornie, z wyglądu. Zgodnie z tą zasadą, Chrystus w rzeczywistości wcale nie cierpiał na krzyżu i w konsekwencji sam krzyż nie może uchodzić za powód do zgorznienia.

4. Święty Augustyn sławi świętość Matki Bożej, opisując Jej cnoty, zwłaszcza wiarę, pokorę, czystość.
5. Święty Augustyn wyklucza u Maryi jakikolwiek grzech osobisty, jak i grzech pierworodny.
6. Święty Augustyn jest autorem sformułowanej przez siebie zasady duchowego macierzyństwa Maryi wobec wszystkich chrześcijan.

Doktryna maryjna św. Augustyna ma swoich kontynuatorów przede wszystkim w kwestii Niepokalanego Poczęcia NMP oraz nauce o świętej niewoli. Do czasów Tomasza ze Strasburga (†1357) teologowie augustiańscy nie dopuszczają prawdy o niepokalanym poczęciu Maryi⁴⁵. Dopiero w drugiej połowie XIV wieku na przemian zabierają głosi ci, którzy je negują i ci, którzy są jego zwolennikami. Jednak już od XV wieku wszędzie przeważa stanowisko afirmujące Niepokalane Poczęcie⁴⁶. Zasadniczą zmianę w tej kwestii datuje się od Tomasza ze Strasburga, który broni przywileju maryjnego, a wtóruje mu w tym Herman z Schildesche (†1357). W drugiej połowie XIV wieku bronią Niepokalanego Poczęcia Jan z Bazylei (†1392) i kard. Bonawentura z Padwy (†1385), który poświęcił temu osobny traktat.

W XV wieku obok innych teologów, zwłaszcza włoskich i niemieckich, należy wspomnieć Paola Veneto (†1429), który w traktacie o Poczęciu Maryi Panny, po wyjaśnieniu grzechu pierworodnego oraz faktu podwójnego poczęcia (*secundum carnem* i *secundum animam*), oraz po przytoczeniu dwóch stanowisk „za” i „przeciw” Niepokalanej, przywołuje jeszcze inne. Bardziej dosadnie argumentował Niepokalane Poczęcie NMP Jakub Perèza z Walencji (†1492) według którego Matka Jezusa została zachowana przez łaskę uprzedzającą ze względu na przyszłe zasługi Męki Chrystusa⁴⁷.

⁴⁵ Są wśród nich: Idzi Rzymski (†1316), bł. Jakub z Viterbo (†1308), Albert z Padwy (†1328), Augustyn z Ankony (†1328), Gerard ze Sieny (†1336), Henryk z Fiemar (†1342), Bernard Oliver (†1348), bł. Szymon z Cascii (†1348), Grzegorz z Rimini (†1358), Alfons Vorgas z Toledo (†1366), Ugolin z Orvieto (†1373), Facino z Astii (†1373) i Jordan z Saksonii (†1380).

⁴⁶ Por. A. M. G i a c o m i n i, *dz. cyt.*, s. 77-124.

⁴⁷ Tamże, s. 83-84.

Fot. 5. Matka Boska Paskowa ze świętymi: Augustynem, Mikołajem z Tolentino, Rochem i Sebastianem, Genewa. Refektarz klasztoru OO. Augustianów przy bazylice Matki Boskiej Pocieszenia, mal. Antonio da Como

W XVI wieku mamy troje wybitnych teologów maryjnych: św. Tomasz z Villanova, bł. Alfonsa de Orozco i Luisa de León.

Pierwszy (†1555) z nich twierdził, że jest rzeczą zuchwałą i niecną nie wierzyć w to, że Dziewica została poczęta bez grzechu pierworodnego, ponieważ została w Nią wlana łaska zachowująca Ją od winy pierworodnej w tym samym momencie, w którym została wlana w Nią dusza. Bóg udzielił Jej tego przywileju ze względu na przewidziane Jej Boskie Macierzyństwo.

Drugi, bł. Alfons de Orozco (†1591), to autor, który w swoich pismach często odwołuje się do Biblii, z której czerpie najpiękniejsze figury starotestamentalne (Estera, Judyta itp.), najlepsze symbole (Lilia pośród cierni, Hortus conclusus, Gołębnica Noego itd.), a następnie odnosi je do Maryi.

Trzeci, Luis de León (†1591) to teolog i znawca Pisma Świętego. Twierdzi, że było rzeczą stosowną, aby Dziewica została poczęta niepokalana ze względu na godność Syna, Jezusa. Podaje też piękny argument stosowności: skoro moc Boga przejawia się w przebaczeniu dorosłym, noworodkom, Jeremiaszowi i Janowi Chrzcicielowi, to dla jeszcze jaśniejszego ukazania zniszczenia grzechu uświęcił kogoś także w samym momencie jego poczęcia. I tego właśnie dokonał w Maryi⁴⁸.

Z autorów augustiańskich siedemnastowiecznych na uwagę zasługuje Idzi od Ofiarowania (†1626) i jego 500-stronicowe dzieło o Niepokalanym Poczęciu. Stwierdza on m.in., że jest prawdą wiary, iż łaska udzielona Dziewicy w pierwszych chwilach Jej Poczęcia, zachowała Ją także od wszelkiego grzechu aktualnego⁴⁹.

Do XVII wieku należą: broniący prawdy o Niepokalanym Poczęciu Augustyn Antolinez (†1626), Bartłomiej de los Rios y Alarcón (†1652) i Karol Moreau (†1671). Wiek później czynił to Bonawentura Attardi (†1760), a wreszcie w XIX wieku warto wspomnieć generała zakonu Filippo Angelucciego (†1850) i prokuratora generalnego zakonu Giuseppe Palermo (†1856) powołanych przez papieża Piusa IX i wchodzących w skład Komisji do zbadania argumentów w perspektywie definicji dogmatu o Niepokalanym Poczęciu⁵⁰.

⁴⁸ Tamże, s. 85-87.

⁴⁹ Tamże, s. 87-90.

⁵⁰ Tamże, s. 91.

Drugim po Niepokalanym Poczęciu tematem doktrynalnym zakonu augustiańskiego było Nabożeństwo Niewoli Maryjnej, którego, począwszy od połowy XVII wieku, wielkim propagatorem był O. Bartłomiej de los Rios y Alarcón⁵¹. Ten madrycki augustianin rozpowszechnił znane już w minionych wiekach, zwłaszcza na terenie Hiszpanii, nabożeństwo, które sięga głębi religijności i mistyki średniowiecza, a ściślej mówiąc schyłku okresu patrystyki⁵². Termin „niewolnictwo” należy rozumieć rozwojowo, jako pewną gradację tego pojęcia, począwszy od służby, poprzez poświęcenie, do oddania, aż po określenie niewola⁵³. Kiedy O. de los Rios znalazł się na terenie Belgii, zachęcony dodatkowo przez trynitarza bł. Szymona de Rojas⁵⁴, spełnił jego oczekiwania i rozpowszechnił ów kult na terenach Luksemburga, w Niemczech i w Polsce. Największym jednak promotorem Niewoli Maryi był teolog św. Ludwik Grignion de Montfort⁵⁵, który dał podwaliny doktrynalnej Świętej Niewoli Maryi. Fundament tej doktryny opiera się na trzech tytułach przynależnych Maryi: że jest Ona Córką Ojca, Matką Syna i Oblubienicą Ducha Świętego.

Maryja jest Córką Ojca, bo przez Niego została wybrana jako szarfarka i Pani naszych dóbr. Jest Oblubienicą Syna przez udzieloną zgodę na Wcielenie oraz wkład wniesiony w dzieło Odkupienia. Jest też typem Kościoła, który jest Oblubienicą Chrystusa. Wreszcie Maryja jest Oblubienicą Ducha Świętego, jedyną godną tego miana. Ta bliska więź z Trzema Osobami Boskimi jest z kilku racji fundamentalna w dalszym rozważaniu Świętej Niewoli:

⁵¹ Bartłomiej de los Rios y Alarcón (ur. 1580 zm. 1652) – zakonnik augustiański, twórca i propagator kultu maryjnego, zwanego niewolnictwem Maryi.

⁵² E. R e c z e k, *Niewolnictwo Mariańskie. Dwie publikacje polskich jezuitów z 1632r.*, [w:] „Sacrum Poloniae Millenium”, Rzym 1964, s. 340.

⁵³ A. M i r e k, *Idea niewolnictwa maryjnego według Św. Ludwika Grigniona de Montfort – anachronizm czy wyzwanie i szansa dla współczesnego człowieka?*, [w:] „Peregrinus Cracoviensis”, Kraków 2000, z. 8, s. 205-222; Por. E. P o h o r e c k i, *Niewolnictwo Maryjne w Polsce. Mały Słownik Maryjny*, Niepokalanów 1987, s. 59.

⁵⁴ Szymon de Rojas (ur. 28.10.1552, zm. 28.09.1624) ur. w Valladolid, wstąpił do klasztoru Trójcy Świętej, przyjął święcenia kapłańskie w 1577 roku, założył Zgromadzenie Niewolnicy Maryi. Zmarł w Madrycie. Beatyfikowany 19.03.1766 r. przez papieża Klemensa XIII, a kanonizowany 3 lipca 1988 przez Jana Pawła II.

⁵⁵ Ludwik Grignion de Montfort (ur. 1673, zm. 1716) – duchowny dominikański, pisarz. W swej twórczości specjalizował się duchowością maryjną i wiernością przyrzeczeniom chrzcielnym.

1. Racja pierwsza – do Chrystusa, jako celu ostatecznego, idziemy przez Maryję (*ad Jesum per Mariam*), zawsze z takim przekonaniem, że do Jezusa należymy w pierwszym rzędzie, a do Niej w drugim⁵⁶.
2. Racja druga – Maryja jest Matką Boga⁵⁷.
3. Racja trzecia – Maryja jest naszą Matką zarówno dlatego, że jesteśmy braćmi Jej Syna Jezusa, jak i dlatego, że zrodziła nas duchowo i jest drugorzędną przyczyną naszego przeznaczenia⁵⁸.
4. Racja czwarta – Maryja jest Współodkupicielką rodzaju ludzkiego przez udzielenie zgody na Wcielenie, kiedy zostało ono Jej zapowiedziane przez anioła, przez Krew Odkupiciela, którą On wziął z Dziewicy, przez zgodę, jakiej udzieliła, kiedy Jej Syn został zabity za zbawienie świata, przez mękę, którą wycierpiała wraz z Jezusem pod krzyżem na Kalwarii⁵⁹.
5. Racja piąta – Maryja jest Pośredniczką łask wszelkich zarówno w odniesieniu do powszechności tych, których wyjednuje, jak i w odniesieniu do powszechności osób, za którymi oręduje. Jest więc Pośredniczką, Szafarką łask⁶⁰.
6. Racja szósta – Maryja jest Królową powszechną. Z tym przywilejem łączy się Niewola Maryjna. Ona zasiada po prawicy Pana, jest Panią i Władczynią wszędzie tam, gdzie On panuje. Jej panowanie ma głębokie korzenie w fakcie bycia Matką Boga. I tak jak Jezus jest Królem powszechnym na mocy prawa natury, tak Królową powszechną jest Jego Matka dlatego, że jest Matką Króla, jak i dlatego, że uczestniczyła z Nim w zdobywaniu naszych dusz jako Współodkupicielka. Maryja jest Królową od momentu poczęcia, a uroczystcie objęła to panowanie w momencie Wniebowzięcia, kiedy otrzymała berło, tron, diadem i szaty królewskie⁶¹.

Reasumując prezentowane podstawowe prawdy należy wyciągnąć wniosek następujący: skoro jesteśmy poddani Chrystusowi, to jesteśmy

⁵⁶ A. G i a c o m i n i, *dz. cyt.*, s. 93.

⁵⁷ Tamże, s. 93-94.

⁵⁸ Tamże, s. 94.

⁵⁹ Tamże, s. 94-95.

⁶⁰ Tamże, s. 95.

⁶¹ Tamże, s. 95-96.

także w wyjątkowy sposób poddani Maryi, przez którą idziemy do Jezusa, a jeśli jesteśmy Jej poddani, to także jesteśmy Jej sługami lub raczej niewolnikami miłości. Stąd Święta Niewola nie jest niczym innym jak całkowitym i absolutnym poświęceniem samych siebie Maryi, a to jest tożsame z doskonałą odnową ślubów oraz zobowiązań chrzcielnych⁶².

Motywy, które skłaniają nas do oddania się w niewolę Maryi Panny są trzy:

1. Wzniosłość tego poświęcenia rozważanego samo w sobie. Przez to poświęcenie stajemy się matczyną własnością Maryi Panny. Uczestniczymy w ten sposób w Królewskości Maryi. Ona zapewnia nam szczególną chwałę w niebie równą aniołom i świętym, którzy służą niebieskiej Władczyni.
2. Stosowność tego poświęcenia, które wynika z faktu, że bycie niewolnikiem Maryi jest zaszczytem, gdyż sam Chrystus służył Jej z poddaniem i w pokoju.
3. Cudowne skutki tego poświęcenia, można opisać następującym skrótem: Maryja daje i udziela się swemu niewolnikowi, aby uczynić z niego drugiego Chrystusa.

Tak rysuje się ogólnie doktrynalna nauka teologiczna OO. Augustianów, którą najkrócej można streścić: Wszystko przez Maryję – z Maryją – w Maryi – dla Maryi. Teologiczna praktyka religijna Świętej Niewoli wyznaczała siedem czynności prowadzących do zbawienia:

1. Przez jakiś czas przygotowywanie się przez modlitwę i pokutę do roli niewolnika Maryi Panny.
2. Przez codzienne odmawianie różańca ku czci Maryi oraz koronki dwunastu gwiazd, czyli dwunastu głównych prerogatyw Maryi.
3. Przez noszenie na widocznym miejscu emblematu przedstawiającego kajdany, symbol niewoli.
4. Przez uroczyste obchodzenie święta Wcielenia Chrystusa w dniu 25 marca.
5. Przez częste odmawianie modlitw: „*Zdrowaś Maryjo*” i pozdrawiania się wezwaniem „*Ave Maria*”.

---

⁶² Tamże, s. 96.

6. Przez częste odmawianie „*Magnificat*” w duchu wdzięczności za otrzymane dobra.
7. Przez pomijanie wszystkich spraw, które odciągają nas od służby Bogu.

Przedstawione wyżej założenia doktrynalne augustianów-eremitów obowiązywały w całym Kościele, we wszystkich kongregacjach, prowincjach, domach zakonnych i klasztorach. Doktryna augustiańska była podstawą szerzenia kultu maryjnego wszędzie tam, gdzie zakonnicy umiejscowili swój klasztor i od początku ich pobytu w danej lokalizacji.

Pobożność maryjna w zakonie przybierała więc formę szczególną jako kult Matki Boskiej Pocieszenia (lub Paskowej), Matki Bożej Dobrej Rady, Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Matki Bożej Łaskawej. Dużą rolę, może najbardziej istotną dla rozwoju kultu w środowiskach zakonnych, miały wpływ bractwa⁶³. One to zostały wyposażone przez

---

⁶³ W ostatnich latach obserwujemy w Polsce powolny wzrost bractw Matki Boskiej Pocieszenia. Dane, jakimi dysponuje Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza w Warszawie mówią nam, że w latach 1996-1998 odnotowano na terenie dwóch diecezji: krakowskiej, przy dwóch parafiach krakowskich: św. Katarzyny Aleksandryjskiej i św. Szczepana (liczba członków: 250) oraz jedno bractwo w diecezji kaliskiej, w Sońnicy przy parafii pw. św. Marii Magdaleny (70 osób). Dane z 2003 roku wskazały na istnienie bractw już w ośmiu diecezjach: częstochowskiej, parafia Pławno pw. Stanisława biskupa i męczennika (45 osób); diec. kaliskiej, parafia w Sońnicy pw. Marii Magdaleny (60 osób); diec. krakowskiej, parafia pw. Katarzyny Aleksandryjskiej w Krakowie (27 osób), par. pw. św. Szczepana w Krakowie (250 osób), par. pw. św. Jana Kantego w Stryszowie (20 osób), w par. pw. św. Klementa w Trzemeśnie (25 osób); diec. lubelskiej, par. pw. św. Agnieszki w Lublinie (50 osób); diec. łódzkiej, par. pw. św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty w Pabianicach (7 osób) i par. pw. św. Andrzeja Apostoła w Restarzewie Cmentarnym (30 osób); diec. szczecińsko-kamieńskiej, par. pw. Apostołów Piotra i Pawła w Dębnie (16 osób); diec. wrocławskiej, par. pw. św. Wojciecha i św. Stanisława w Wilamowie (60 osób); diec. wrocławskiej, par. pw. Matki Boskiej Pocieszenia we Wrocławiu (48 osób). Łącznie w 2003 roku funkcjonowało bractw na terenie całego kraju. W następnych latach przybywała liczba bractw Matki Boskiej Pocieszenia. I tak w 2008 roku w diec. katowickiej powstało przy par. pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Wodzisławiu Śląskim bractwo liczące 23 osoby, a w diec. krakowskiej kolejne bractwo w par. pw. Matki Bożej Pocieszenia w Budzowie, liczące 100 osób. Badania przeprowadzone przez ten sam Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC księży pallotynów w Warszawie w 2013 roku odnotowały kolejne trzy nowe bractwa: jedno w diec. łódzkiej w par. pw. Najświętszej Maryi Panny Matki Odkupiciela w Łodzi

szereg lat w liczne przywileje duchowe, zwłaszcza w liczne odpusty. Wśród najróżniejszych odpustów, którymi bogato obdarzone było bractwo paskowe, nie można zapomnieć o *plenaria toties quoties*, na sposób odpustu Porcjunkuli, który zakonnicy i wierni mogli i nadal mogą uzyskać w kościołach augustiańskich w dniu święta Matki Boskiej Pocieszenia. W tym dniu zakon cieszy się również władzą udzielania błogosławieństwa papieskiego.

Warto przy okazji pobożności i kultu Matki Boskiej Pocieszenia uwzględnić w naszych rozważaniach historię tego święta. Ustanowione ono było najpierw w I niedzielę Adwentu. 7 sierpnia 1675 roku zostało przeniesione przez Stolicę Apostolską na I niedzielę po wspomnieniu św. Augustyna, a 28 kwietnia 1914 roku zostało ustanowione na I sobotę po tymże wspomnieniu św. Augustyna⁶⁴. Natomiast 6 sierpnia 1805 roku Stolica Apostolska wyniosła owo wspomnienie do rangi „pierwszej klasy”, dzięki prośbie papieskiego zakrystianina Giuseppe Bartolomeo Menochio, który 14 listopada tegoż roku uzyskał również dla zakonu przywilej, że można to święto uwzględnić w jutrzni i niesporach w czasie oktawy św. Augustyna⁶⁵. Oficjum i msza zostały zreformowane za czasów papieża św. Piusa X⁶⁶. Wspomnianemu świętu towarzyszyły uroczyste procesje, zarówno zakonników, jak i świeckich – członków bractw paskowych. Ci ostatni nie ograniczali się do jednej w ciągu roku procesji, w której noszono obraz lub feretron Matki Boskiej Paskowej, ale w każdą IV niedzielę miesiąca powtarzali swoje specjalne nabożeństwo procesyjne.

(60 osób) i jedno w diec. poznańskiej, par. pw. św. Wawrzyńca w Pniewach (50 osób) oraz w diec. sandomierskiej, w par. pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Obrazowie (35 osób). Ostatnia kwerenda z roku 2018 notuje na mapie Polski kolejne bractwo w diec. opolskiej, par. pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Opolu (10 osób).

⁶⁴ P. E. E., *De Festis et ritibus sacris Ordinis Eremitarum S.P. Augustini*, [w:] *Analecta Augustiniana*, vol. XVI, Romae 1937, s. 248-262; T e n ż e, *De Festis et ritibus sacris Ordinis Eremitarum S.P. Augustini*, [w:] *Analecta Augustiniana*, vol. XVI, Romae 1938, s. 483-503.

⁶⁵ Tamże, s. 395 i 406.

⁶⁶ F r. N. C., *Inproprium officiorum ordinis anim adversiones*, [w:] *Analecta Augustiniana Divo parenti Augustino dicata*, vol. VI, Romae 1915, s. 77-84.

BIBLIOGRAFIA

Źródła drukowane

- Cavalieri G. M., *La S. Cintura di Maria*, Milano 1737.
- Geszke P., *Źródło Łask Nieprzebrane odpustów od Świętej Stolice Apostolskiej nadanych Arcy-bractwu Pocieszenia Najświętszej Maryi Panny dla duchownego pożytku wszystkich nabożnych sług Maryi, z różnymi nabożeństwami przykładami, czyli uwagami z Żywotów SS. Pańskich, którzy nabożnie niegdyś pasek maryjański nosili, pod protekcją Wielmożnego Imci X. Adryana Kazimierza Lgocie Lgockiego, kanclerza katedralnego Inflanckiego, proboszcza Bochenskiego, Galszowskiego plebana etc. etc. otworne*, Kraków 1765.
- Kluziewicz A., *Moc nierozzerwana Siedmiu Zbawiennych więzów w Pasku Rzemienym Przenajświętszej Maryey Pocieszenia zawarta: żądze ciała, y skłonne do złego zmysłu ludzkie niewiedomie wiążąca, y od siedmiu śmiertelnych grzechów utrzymująca; Siostrom, Braci Paska Rzemienego, w świętobliwych tygodniowych uwagach, oraz z powinnościami Brackiem i Indulgencyami od Świętej Stolice Apostolskiej pozwolonemi*, Kraków 1718.
- Weissenbach W. J., *Zdrój pociechy, czyli ćwiczenia Pobożne dla osób płci obojej zostających w Arcybractwie „Paska Rzemienego” Zakonu Braci Pustelników Augustyna świętego ułożone celem pomnożenia chwały Boga w Trójcy Świętej Jedyne go ku czci Najświętszej Maryi Panny Pocieszenia, tudzież na uwielbienie ŚŚ. Ojca Augustyna i Matki Moniki*, Rzeszów 1872.

Literatura

- Biskup M., *Średniowieczna sieć klasztorów w państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach (do 1525)*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*, pod red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999.
- F. M., *Augustianie*, [w:] *Encyklopedia Kościelna podług Teologicznej Encyklopedji Wetzera i Welkego...*, t.1, Wyd. X.M. Nowodworski, Warszawa 1873.
- Giacomini A. M., *L'Ordine Agostiniano e la devozione alla Madonna*, [w:] *Sanctus Augustinus Vitae spiritualis magister. Settimana internazionale di spiritualità agostiniana*. Roma 22-27 Ottobre 1956, t. II *Analecta Augustiniana*, Roma 1956.
- Klemeński M. A., *Klasztor augustianów-eremitów w Sierakowie nad Wartą (XIV-XV w.)*, [w:] *„Nasza Przeszłość”*, t. 122 (2014).
- Kowalczyk J., *Augustianie-Eremitci*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. 1, Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1985.
- Kratochwil Z., *Augustianie w Chojnicach (1356-1819)*, [w:] *„Rocznik Gdański”*, t. 49, Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Polska Akademia Nauk, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989, z. 1.

- Kratochwil Z., *Augustianie w Ciechanowie (1356-1864)*, [w:] Studia Płockie, t. 24, Płock 1996.
- Kratochwil Z., *Augustianie w metropolii łwowskiej od końca XIV do połowy XIX wieku*, [w:] „Roczniki Teologiczne”, t. 42, Warszawa 1995, z. 4.
- Kratochwil Z., *Augustianie na Mazowszu (1356-1864)*, [w:] „Archiwa – Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 69, Lublin 1998.
- Kratochwil Z., *Augustianie w Warszawie. Kościół i klasztor Świętego Marcina*, [w:] „Warszawskie Studia Teologiczne”, Warszawa 1994, nr 7.
- Kratochwil Z., Szumił H. I., *Kwerenda i praca badawcza nad genealogią rodu Piechowskich oraz historią niektórych klasztorów zakonu augustianów i kapucynów*, [w:] „Archiwa – Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 72, Lublin 1999.
- Kratochwil Z., *Sanktuarium maryjne w Orchówku nad Bugiem. Parafia augustiańska w latach 1610-1864*, [w:] „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”, t. 52, Siedlce 1993, nr 3.
- Kumor B., *Eugeniusz IV*, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 4, pod red. R. Łukaszyka, L. Bieńkowskiego, F. Gryglewicz, Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1985.
- Kunzelmann A., *Geschichte der deutschen Augustiner-Eremiten. t. III. Die Bayerische Provinz bis zum Ende des Mittelalter*, Würzburg 1972.
- Léon-Dufour X., *Słownik Nowego Testamentu*, przekład i opracowanie polskie bp Kazimierz Romaniuk, Wyd. Księgarnia świętego Wojciecha, Poznań 1998.
- Mazzola F., *De Beata Virgine disputationes historic-theologicae*, AUG. Tau-rinorum typographis Chirio et mina, Roma 1845.
- Mirek A., *Idea niewolnictwa maryjnego według Św. Ludwika Grigniona de Montfort – anachronizm czy wyzwanie i szansa dla współczesnego człowieka?*, [w:] „Peregrinus Cracoviensis”, Kraków 2000, z. 8.
- Moisan K. S., *Matka Boska Pocieszenia*, [w:] *Maryja Orędowniczka wier-nych. Ikonografia nowożytniej sztuki kościelnej w Polsce*, pod. red. ks. Janusza St. Pasierba, t. 2, Nowy Testament, Wyd. Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1987.
- P.E.E., *De Festis et ritibus sacris Ordinis Eremitarum S.P. Augustini*, [w:] *Ana-lecta Augustiniana*, vol. XVI, Wyd. E Typographia Polglotta Vaticana, Romae 1937.
- P.E.E., *De Festis et ritibus sacris Ordinis Eremitarum S.P. Augustini*, [w:] *Ana-lecta Augustiniana*, vol. XVI, Wyd. E Typographia Polglotta Vaticana, Romae 1938.
- Pismo Święte. Biblia Tysiąclecia. Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych opracował zespół biblistów pol-skich z inicjatywy Benedyktynów Tynieckich. Wydanie trzecie poprawione, Wyd. Pallotinum, Poznań-Warszawa 1980.

- Pohorecki E., *Niewolnictwo Maryjne w Polsce. Mały Słownik Maryjny*, Wyd. OO. Franciszkanów, Niepokalanów 1987.
- Prejs R., *Paskowe Bractwa*, [w:] Encyklopedia Katolicka, pod red. E. Gigilewicza, t. 14, Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2010.
- Reczek E., *Niewolnictwo Mariańskie. Dwie publikacje polskich jezuitów z 1632 r.*, [w:] „Sacrum Poloniae Millennium”, Rzym 1964.
- Rogulski L., *Augustianie*, [w:] Encyklopedia Powszechna, t. 2, Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, Warszawa 1860.
- Sage A., *La doctrine et le culte de Marie dans la famille augustininne*, [w:] *Maria. Etudes sur la Sainte Vierge*, pod red. H. d. Manoir, t. 2, Paris 1952.
- Sokołowski E., *Augustianie-Eremita*, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 1, pod red. F. Gryglewicza, R. Łukaszyka, Z. Sułowskiego, Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1985.
- Trajdos T. M., *Augustianie w Brześciu Litewskim pod panowaniem rosyjskim*, [w:] „Hereditas Monasteriorum”, t. 5, Warszawa 2014.
- Trape' A., *Madonna della consolazione detta anche della Cintura*, [w:] <http://www.cassiciaco.it/navigazione/monachesimo/devozioni/mariana/trape/cintura/.html> – stan na 1.10.2021r.
- Tylus S., *Uth Grzegorz OESA*, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. XIX, pod red. Edwarda Gigilewicza, Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Lublin 2013.
- Warmiński J., *Grzegorz XIII, Ugo Boncampagni (1502-1585)*, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 6, pod red. J. Walkusza, S. Janeczka, S. Wielgusa, S. Fity, J. Misiurka, M. Ruseckiego, A. Stępnia, A. Weissa, Wyd. Towarzystwa Naukowego KUL, Lublin 1993.
- Wąs G., *Zakony mendykanckie na średniowiecznym Śląsku*, [w:] „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, t. 53, Wyd. Towarzystwo Miłośników Historii (oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego), Wrocław 1998.
- Wietz J. K., Bohmann P., *Rys historyczny Zgromadzeń Zakonnych obojga płci wraz z rycerskimi zakonami i orderami państw*, tłum. Beniamin Piotr Szymański, t. 1, *Zakony Męskie*, Wyd. Księży Pijarów, Warszawa 1848.
- Zarosa E., *Pocieszenia Matka Boża*, [w:] Encyklopedia Katolicka, t. 15, Wyd. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, Lublin 2011.

Wykaz fotografii

- Fot. 1.* Matka Boska Paskowa ze św. Augustynem i Moniką, Cesena, kościół św. Augustyna, wym.: 320x200 cm, malarz Giuseppe Milani (1770-1777), http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/pittori/settecento/milani/milani_sarsina.html [dostęp: 1.10.2021].

- Fot. 2.* Matka Boska Paskowa ze św. Augustynem i św. Moniką, Corneto, kościół S. Maria di Valverde, wym.: 200x136 cm, malarz Pietro Gagliardi (1809-1890). http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/pittori/otocento/gagliardi/gagliardi_corneto.html [dostęp: 1.10.2021].
- Fot. 3.* Matka Boska Paskowa ze świętymi: Augustynem, Moniką, Anną, Mikołajem z Tolentino, Tomaszem z Villanuevy i Joachimem, Genua, Biały Pałac, wym.: 260x165 cm, malarz Lorenzo De Ferrari (1680-1744), http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/pittori/settecento/de_ferrari/ferrari.html [dostęp: 1.10.2021].
- Fot. 4.* Matka Boska Paskowa ze świętymi i donatorami, Prato, Galeria Miejska, wcześniej, Klasztor OO. Augustianów Santa Margherita, wym. 207x200cm, malarz Filippo Lippi (1456-1466), <http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/pittori/quattrocento/lippi/cintura.ht> [dostęp: 1.10.2021].
- Fot. 5.* Matka Boska Paskowa ze świętymi: Augustynem, Mikołajem z Tolentino, Rochem i Sebastianem, Genewa, Refektarz klasztoru OO. Augustianów przy bazylice Matki Boskiej Pocieszenia, wym. 230x190 cm, malarz Antonio da Como (?), http://www.cassiciaco.it/navigazione/iconografia/pittori/cinquecento/antonio_como/antonio_como.html [dostęp: 1.10.2021].
-

KS. ZDZISŁAW OSSOWSKI – dr, urodził się w 1957 r. w Chojnicach. Studiował w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie oraz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Tam też obronił pracę doktorską z historii sztuki. Obecnie dzieli pracę duszpasterską z pracą naukową.